

МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ГОТОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті здійснений теоретичний аналіз наукових розробок проблеми розвитку готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності та проблеми методів наукового психологічного дослідження, а також узагальнення отриманих даних. Одиницями аналізу виокремлено: сутність методів вивчення готовності до самоосвітньої діяльності та її окремих аспектів, діагностичні можливості цих методів. Узагальнення отриманих у процесі аналізу результатів здійснене на основі оцінки доцільності застосування окремих методів щодо діагностики основних показників готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності. Зроблено висновок про те, що на сьогодні залишається відкритим питання методу констатації наявності самоосвіти особистості взагалі, її характеристик, методу визначення показників готовності особистості до здійснення зазначеної діяльності. Висунуто ідею про доцільність застосування методів письмового інтерв'ю та аналізу продуктів діяльності для констатації наявності самоосвітньої діяльності особистості взагалі, її характеристик; а також методу експерименту для визначення показників готовності особистості до здійснення самоосвітньої діяльності.

Ключові слова: готовність, особистість, самоосвітня діяльність, самоосвіта, характеристики самоосвітньої діяльності, методи дослідження самоосвітньої діяльності, прояви готовності особистості до самоосвітньої діяльності, методи діагностики проявів готовності до самоосвітньої діяльності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У контексті актуальності завдання сучасних вищих навчальних закладів готувати компетентних фахівців, мотивованих до ефективної професійної діяльності, здатних самостійно визначати перспективи власного саморозвитку та самовдосконалення, важливого значення набуває проблема розвитку у студентської молоді готовності до самоосвітньої діяльності. Для її вирішення необхідним кроком є з'ясування показників зазначеної готовності та обґрунтування методів їх виявлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні десятиліття ті чи інші аспекти проблеми розвитку готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності розроблялись представниками педагогічної науки (О. О. Глухова, Ю. Є. Калугін, А. Р. Крицька, Г. А. Лапшина, Г. В. Марковець, Ю. Г. Опарін, Н. Н. Песцова, Л. В. Теплих, О. Ф. Федорова, С. В. Юдакова, Т. Я. Яковець). Відповідно, згаданими вченими так чи інакше зачіпалась проблема діагностики готовності до самоосвітньої діяльності, у контексті якої виокремлювались показники зазначеного утворення та розроблявся діагностичний інструментарій.

Мета статті – проаналізувати застосовувані у психолого-педагогічній науці методи дослідження готовності особистості до самоосвітньої діяльності та обґрунтувати комплекс методик для діагностики основних проявів зазначеного утворення у студентської молоді.

Методи та методики: теоретичний аналіз наукових розробок проблеми розвитку готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності та проблеми методів наукового психологічного дослідження, а також узагальнення отриманих даних. Одиницями аналізу виокремлено: сутність методів вивчення готовності до самоосвітньої діяльності та її окремих аспектів, діагностичні можливості цих методів. Узагальнення отриманих у процесі аналізу результатів здійснювалось на основі оцінки доцільності застосування окремих методів щодо діагностики основних показників готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичний аналіз наукових праць з проблеми вивчення засвідчив, що у контексті емпіричного дослідження готовності особистості до здійснення самоосвітньої діяльності вчені застосовують такий діагностичний інструментарій:

- тест В.І. Андреева "Оцінка здібності до саморозвитку, самоосвіти" (О.О. Глухова);

- письмове опитування: анкетування, інтерв'ю (Г. Ф. Лапшина, Г. Р. Крицька, Н. М. Песцова, Л. В. Теплих та ін.);

- аналіз результатів діяльності, спостереження (Ф.Х. Мациєва, Ю.Г. Опарін, Т.Я. Яковець та ін.);

- інші методики, що дають можливість оцінити окремі психологічні характеристики, що стосуються самоосвітніх вмінь, зокрема: перфокарти Е. Ф. Зеєра (О. О. Глухова), методика В. А. Сластеніна для діагностики професійної спрямованості (Ф. Х. Мациєва), самотест "Готовність до саморозвитку" (Н. М. Песцова), діагностична тестова карта "Чи вмію я вчитися?" (за І. П. Раченко).

Розглянемо детальніше реальний предмет діагностики за зазначеними методиками.

1. За тестом В. І. Андреева "Оцінка здібності до саморозвитку, самоосвіти" оцінюється здатність до саморозвитку та самоосвіти, проявами якої автор вважає: домінування ерудованості над товариськістю та фізичною силою, цілеспрямованості над працелюбністю та чуйністю, наполегливості над посидючістю та доброзичливістю, допитливості над рішучістю та справедливістю, уміння генерувати ідеї над умінням критикувати та організовувати, пам'яті над силою волі та обов'язковістю, працелюбності над кмітливостю та дисциплінованістю; письмове планування своєї роботи; розцінювання причин ускладнень у професійному самовдосконаленні лише через нестачу часу, як причини своїх помилок і промахів переоцінку власних здібностей; надання переваги читанню художньої літератури над заняттями улюбленою справою та спілкуванням з друзями чи родичами; прояв більшого інтересу до професійної сфери, ніж до наукової фантастики чи релігії; уявлення про можливу свою максимальну реалізацію у сфері науки у порівнянні із сферами спорту та образотворчого мистецтва; розцінювання знань як смислу життя; уявлення про ідеал людини як такої, що володіє великою кількістю знань та вмінь (на відміну від здорової, сильної духом чи незалежної і впевненої у собі); віра в досягнення омріяного у професійному та особистісному плані; надання переваги філософським фільмам над пригодницько-романтичними та комедійно-розважальними; готовність витратити зароблені кошти на освіту та улюблену справу.

При цьому запропоновані у тесті запитання, відповіді та їх інтерпретація є дискусійними щодо: а) їх відповідності показникам самоосвіти, самоосвітньої діяльності, б) коректності визначених пріоритетів щодо різних рівнів готовності до самоосвіти, в) вичерпності запропонованих варіантів відповідей щодо кожного конкретного показника.

2. За допомогою анкетування Г.Ф. Лапшина ставить за мету дослідити рівень усвідомлення студентами значущості самоосвітньої діяльності для опанування професії; рівень задоволеності ступенем оволодіння професією; наявність потреби у систематичній самоосвітній роботі; інтерес студентів до професійної діяльності, потреба у її опануванні; міра усвідомлення ролі професійної діяльності у підвищенні загальної культури, ерудиції, розширенні кругозору; міра розуміння сутності майбутньої професії та однієї із її провідних функцій – самоудосконалення, самоосвіти як способу підвищення професіоналізму; самооцінка рівня володіння майбутньою професією та усвідомлення у зв'язку з цим необхідності самоосвітньої діяльності [5]. Однак формулювання запитань є дискусійним щодо їх можливості з'ясувати, чи співвідносять студенти опанування фаху із самоосвітньою діяльністю.

У роботі Г. Р. Крицької предметом діагностики з допомогою анкети є розуміння мети самоосвіти, частота самостійної постановки студентом перед собою самостійної навчальної мети, самооцінка вміння самостійно досягати мети, оцінка мотиваторів навчання, оцінка мотиваторів самоосвіти, способи пошуку інформації, частота планування власного часу, частота організації власного робочого місця, самооцінка причин невиконання навчальних завдань, самооцінку причин труднощів самоосвіти, розуміння переваг самоосвіти. Зазначені показники об'єднані автором у такі критерії самоосвітньої діяльності: цільовий, мотиваційний, операційно-практичний, морально-вольовий [4]. При цьому аналіз формулювання запитань анкет засвідчує їх спрямованість більше на перевірку розуміння досліджуваними сутності самоосвіти як такої чи на активізацію знань про самоосвітню діяльність. Окрім того, дискусійними є такі їхні аспекти: а) визначені показники готовності до самоосвітньої діяльності, що виступають предметом дослідження згідно тексту анкет, б) запропоновані варіанти відповідей, що або обмежують спектр можливих відповідей, або ж є рівносильними щодо кожного із можливих рівнів готовності до самоосвітньої діяльності.

Предметом вивчення у застосовуваній Н. М. Песцовою анкеті постає наявність самоосвітньої діяльності, частота її здійснення [4]. При цьому дискусійним є доцільність запропонованого автором прямого формулювання запитань анкети, що, на наш погляд, містить ризик активізації установки давати соціально бажані відповіді, або ж неправильного розуміння сутності самоосвіти взагалі.

У процесі анкетування Л.В. Теплих предметом діагностики виступає розуміння самоосвітньої діяльності, її цінності, бажання нею займатись, самооцінка самоосвітніх умінь, самооцінка рівня самоосвітньої діяльності, порівняння своїх самоосвітніх умінь із самоосвітніми вміннями інших, сфера самоосвітньої діяльності, наявність додаткових занять з навчальною літературою, використання засобів самоосвітньої діяльності, потреба у педагогічній допомозі в організації самоосвітньої діяльності, самооцінка здатності робити вибір в освіті, самооцінка своєї активності [11]. Уже поверхневий аналіз змісту анкети дає підстави говорити про необхідність високого рівня розвитку рефлексивних умінь респондентів, а також спеціальних педагогічних знань (наприклад, для називання самоосвітніх умінь, методів роботи над статтею тощо) для отримання об'єктивних даних щодо їх готовності до самоосвітньої діяльності за такими запитаннями. Аналогічний підхід спостерігається і у побудові опитувальника готовності студентів до самоосвіти, поданий у працях О.Ф. Федорової та Т.Я. Яковець [13; 16].

3. Застосовуючи аналіз результатів діяльності, спостереження, вчені досліджують:

- самооцінку студентами рівня сформованості знань та вмінь, необхідних для професійної самоосвіти (Ф.Х. Мацєва) [8],

- застосування вмінь самоосвіти у позанавчальній діяльності студентів (володіння вміннями самонавчання, адекватність застосування умінь самонавчання, самостійність застосування умінь самонавчання), самооцінку студентами цінності самоосвіти, цінності умінь самонавчання, оцінку володіння вміннями самонавчання, оцінку потреби в вміннях самонавчання, розуміння своїх недоліків в оволодінні вміннями самонавчання (Ю.Г. Опарін) [9],

- самоосвітні вміння студентів: виділяти головне, складати простий та розгорнутий план тексту, тези, анотацію тексту, реферувати текст (Т.Я. Яковець) [16].

Зрозуміло, що застосування будь-яких методів, зокрема, і виокремлених у цій підгрупі зумовлене метою дослідження. Однак, на наш погляд, спостереження та аналіз продуктів діяльності може бути використане для оцінки більшої кількості параметрів готовності особистості до здійснення самоосвітньої діяльності.

4. У дослідженні окремих психологічних характеристик (що стосуються самоосвітніх умінь) з допомогою відомих методик предметом діагностики виступають:

- а) з допомогою перфокарти Е.Ф. Зеєра – самооцінка рівня прояву тієї чи іншої ознаки соціально-професійної, спеціально-професійної освітньої компетенції, комунікативності та здатності до кооперації, організованості студентів [1],

- б) з допомогою методики В.А. Сластеніна для діагностики професійної спрямованості – мотиви вибору професії [8],

- в) за допомогою самотесту "Готовність до саморозвитку" – міра бажання пізнати себе та можливості самовдосконалюватись, їх співвідношення [10],

- г) за допомогою діагностичної тестової карти "Чи вмію я вчитися?" (за І.П. Раченко) – самооцінка знання своїх фізичних сил, схильностей, можливостей, досягнень; свого володіння формально-логічними мисленням; вміння застосувати у своїй діяльності категорії матеріалістичної діалектики; вміння користуватись каталогами, довідниками, вказівниками, бібліографією, анотаціями; володіння видами читання; вмінням складати анотацію, бібліографію, план, тези, конспект, реферат, рецензію; швидкості читання; розвинутість видів мовлення; вміння переробляти та зберігати інформацію; вміння організувати свою діяльність [10].

Коректність застосування таких методик у вивченні готовності особистості до самоосвітньої діяльності визначається розумінням сутності цієї діяльності, її показників та характеристик, а також вибором конкретного аспекту її, що цікавить дослідника.

Вище викладене дозволяє стверджувати про те, що на сьогодні залишається відкритим питання методу констатації наявності самоосвітньої особистості взагалі, її характеристик, методу визначення показників готовності особистості до здійснення зазначеної діяльності.

Наші попередні дослідження заявленої проблеми стали підґрунтям розуміння самоосвітньої діяльності як такої, що спонукається внутрішніми мотивами самовдосконалення та передбачає застосування спеціальних засобів пошуку і засвоєння соціального досвіду; критеріями її здійснення є: самостійність та ініціативність щодо пошуку та опанування соціального досвіду; стійкий пізнавальний інтерес, що підтримується метою; наявна особистісна значущість, часто пов'язана з практичною діяльністю людини [6].

Також на більш ранньому етапі нашого наукового дослідження було визначено таке розуміння готовності особистості до здійснення самоосвітньої діяльності: це стійке психологічне утворення, що інтегрує особистісні якості, здібності, мотивацію, знання, уміння, навички, необхідні для здійснення цієї діяльності, проявляється як налаштованість до самоосвіти і забезпечує її ефективність (у результаті чого виникає якісно новий стан особистості: нові знання, уміння, навички, нові особистісні якості, нові погляди та переконання) [7].

При цьому нами було з'ясовано, що показниками готовності до самоосвітньої діяльності слугують: розуміння соціального та особистого значення самоосвіти, позитивна оцінка необхідності здійснення самоосвіти, стійкий пізнавальний інтерес у певній галузі знань та систематичні заняття з його задоволення, вміння самостійно ставити перед собою самоосвітні задачі та шукати шляхи їх вирішення, прояв ініціативи у пошуку необхідної інформації, її опрацюванні та використанні, в опануванні відповідних умінь та навичок та їх застосуванні, докладання зусиль у процесі самоосвіти (пошук можливостей усунути перешкоди, чи знайти інші шляхи досягнення поставленої мети), позитивний емоційний фон під час здійснення самоосвітньої діяльності, емоційне піднесення у результаті пізнання нового, набуття нових знань, умінь, навичок, смислів тощо у процесі самоосвіти [7].

Відповідно, інструментарій для діагностики готовності особистості до самоосвітньої діяльності має передбачати можливість виявлення кожного із зазначених показників. Окрім того, у контексті нашого дослідження видається важливим з'ясування й особливостей самої самоосвітньої діяльності студентської молоді.

Зважаючи на наявний у психологічній науці арсенал методів емпіричного дослідження, для констатації наявності самоосвітньої діяльності особистості взагалі, її характеристик вбачається доцільним застосування методів письмового інтерв'ю та аналізу продуктів діяльності. При цьому зазначені методи мають допомогти з'ясувати наявність чи відсутність внутрішніх мотивів самовдосконалення, застосовувані засоби пошуку і засвоєння соціального досвіду, рівень самостійності та ініціативності у пошуку та опануванні соціального досвіду, міру стійкості пізнавального інтересу та наявності мети самоосвітньої діяльності, наявності чи відсутності особистісної значущості самоосвітньої діяльності для людини.

Для визначення показників готовності особистості до здійснення самоосвітньої діяльності вбачається доцільним застосування методу експерименту, за якого для вирішення запропонованої ситуації досліджуваному необхідно змодельовувати власну професійну самоосвітню діяльність. При цьому для розробки такої моделі задаються певні параметри, що слугуватимуть показниками готовності до самоосвітньої діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок з цього напрямку. Таким чином, у процесі аналізу методів дослідження готовності особистості до здійснення самоосвітньої діяльності та ана-

лізу критеріїв власне самоосвітньої діяльності й готовності до неї, зроблено висновок про необхідність розробки методів констатації наявності самоосвіти особистості взагалі, її характеристик, методів визначення показників готовності особистості до здійснення зазначеної діяльності. Зазначені методи є вагомими складовими моделі розвитку готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності. Перспективою подальших досліджень даного напрямку залишається детальна розробка діагностичного інструментарію для вивчення готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Глухова Е. А. Междисциплинарные связи как средство самообразования студентов в вузе : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Елена Александровна Глухова ; Челябин. гос. пед. ун-т. – Челябинск, 2010. – 208 с.
2. Калугин Ю. Е. Самообразование, формирование готовности к профессиональному самообразованию : учеб. пособие / Ю. Е. Калугин. – Челябинск, 2000. – 120 с.
3. Калугин Ю. Е. Готовность к профессиональному самообразованию студентов вуза / Ю. Е. Калугин, М. О. Зуйкова // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. – 2013. – № 4.
4. Крицкая А. Р. Формирование готовности студентов среднего профессионального учебного заведения к самообразованию : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Анна Рудольфовна Крицкая ; МГУ. – Калуга, 2007. – 230 с.
5. Лапшина Г. А. Формирование готовности к самообразованию у будущих учителей иностранного языка (Дополнительная специальность) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Галина Афанасьевна Лапшина ; Елецкий государственный университет имени И. А. Бунина. – Елец, 2004. – 196 с.
6. Мартинюк І. А. Сутність поняття "самоосвітня діяльність особистості" / І. А. Мартинюк // Теоретичні та прикладні проблеми психології : зб. наук. праць. – Т. 2, № 3(38). – Северодонецьк, 2015. – С. 204–217.
7. Мартинюк І. А. Сутність готовності особистості до самоосвітньої діяльності / І. А. Мартинюк // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць. – Вип. 34. – К., 2016. – С. 204–217.
8. Мациева Ф. Х. Формирование готовности студентов педагогического колледжа к профессиональному самообразованию : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Фатима Хамзатовна Мациева ; Дагест. гос. пед. ун-т. – Махачкала, 2012. – 159 с.
9. Опарин Ю. Г. Организационно-педагогические условия самообразования студентов вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Юрий Григорьевич Опарин ; Нижегород. гос. лингв. ун-т им. Н. А. Добролюбова. – Н. Новгород, 2002. – 179 с.
10. Песцова Н. Н. Формирование готовности студентов к самообразованию в условиях профессиональной подготовки в вузе : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Надежда Николаевна Песцова ; Тул. гос. ун-т. – Тюмень, 2009. – 166 с.
11. Теплых Л. В. Развитие самообразовательной деятельности студентов младших курсов вуза: На материале дисциплин гуманитарного цикла : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Людмила Владимировна Теплых ; Казан. гос. пед. ун-т. – Казань, 2005. – 204 с.
12. Тучкина Л. К. Формирование готовности студента технического вуза к самообразованию средствами информационных технологий : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Лариса Константиновна Тучкина ; ГОУВПО "СГПА". – Sterlitaмак, 2008. – 226 с.
13. Федорова Е. Ф. Признаки направленности содержания самостоятельной работы студентов на становление их готовности к самообразованию : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Елена Федоровна Федорова ; Южно-Уральский гос. ун-т. – Челябинск, 1999. – 171 с.
14. Чернявская А. П. Психологическое консультирование по профессиональной ориентации / А. П. Чернявская. – М. : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2001. – 96 с.
15. Юдакова С. В. Формирование готовности студентов вуза к профессионально-педагогическому самообразованию : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Светлана Владимировна Юдакова ; Владим. гос. пед. ун-т. – Владимир, 2002. – 174 с.
16. Яковец Т. Я. Комплекс педагогических условий формирования готовности студентов вуза к самообразованию : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01; 13.00.08 / Татьяна Яковлевна Яковец ; Курган. гос. ун-т. – Курган, 1999. – 175 с.

Стаття надійшла до редколегії 23.11.16

Мартинюк Ирина, канд. психол. наук, доц.,
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев

МЕТОДЫ ДИАГНОСТИКИ ГОТОВНОСТИ ЛИЧНОСТИ К САМООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье осуществлен теоретический анализ научных разработок проблемы развития готовности студенческой молодежи к самообразовательной деятельности и проблемы методов научного психологического исследования, а также обобщение полученных данных. Единицами анализа выделены: сущность методов изучения готовности к самообразовательной деятельности и ее отдельных аспектов, диагностические возможности этих методов. Обобщение полученных в процессе анализа результатов осуществлено на основе оценки целесообразности применения отдельных методов по диагностике основных показателей готовности студенческой молодежи к самообразовательной деятельности. Сделан вывод о том, что на сегодняшний день остается открытым вопрос метода констатации наличия самообразования личности вообще, ее характеристик, метода определения показателей готовности личности к осуществлению указанной деятельности. Выдвинута идея о целесообразности применения методов письменного интервью и анализа продуктов

деятельности для констатации наличия самообразовательной деятельности личности вообще, ее характеристик; а также метода эксперимента для определения показателей готовности личности к совершению самообразовательной деятельности.

Ключевые слова: готовность, личность, самообразовательная деятельность, самообразование, характеристики самообразовательной деятельности, методы исследования самообразовательной деятельности, проявления готовности личности к самообразовательной деятельности, методы диагностики проявлений готовности к самообразовательной деятельности.

Irina Martyniuk, PhD, Assoc. Prof.,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

THE ESSENCE OF READINESS OF THE PERSONALITY TO SELF-EDUCATIONAL ACTIVITY

The article is a theoretical analysis of scientific development problems of readiness of students to self education and the problems of the methods of scientific psychological research and summarizing the data. The unit of analysis singled out: the nature study methods readiness to self education and individual aspects, diagnostic capabilities of these methods. Generalization obtained in the analysis of the results is based on the evaluation of the usefulness of specific diagnostic methods on key indicators of readiness of students to self education. The conclusion is that today the question remains the method of ascertaining the presence of self-identity in general, its characteristics, the method of determination of the willingness of the individual to exercise such activities. The idea of the feasibility of a written interview techniques and analysis of products for ascertaining the presence of individual self education in general, its characteristics; and experimental method for determination of the willingness of the individual to exercise self education.

Keywords: preparedness, personality, self-education activities, self-education, self-education characteristics, methods of self-education, manifestation of willingness of the individual to self-education, diagnostic methods displays readiness for self-education.

УДК: 159.923.33

Каріна Моїсєєнко, асп.

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Одеса

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ТА РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ВНЗ

У статті обґрунтована актуальність і перспективи вивчення соціалізації особистості і розвитку особистісно-професійного потенціалу. Розглянуто існуючі засоби та запропоновано концепцію оцінки розвитку особистісно-професійного потенціалу. У статті зазначається, що одним із завдань соціалізації і розвитку потенціалу особистості є забезпечення становлення професіоналізму: воно починається до ВНЗ та завершується після закінчення навчання. Наведені отримані дослідником дані про особистісно-професійну спрямованість та кар'єрну орієнтацію особистості. Дослідження базуються на вибірці, у якій взяли участь учні 11 класу, студенти та випускники ВНЗ. Показано взаємозв'язок особистісно-професійного потенціалу з соціалізацією і реалізацією індивіда в різних галузях життя.

Ключові слова: соціалізація, особистісно-професійний потенціал, розвиток, особистість, орієнтація особистості.

Важливими умовами повноцінного розвитку людини є її усвідомлене прагнення до максимально повного розкриття та реалізації власних потенційних можливостей, здатність самостійно визначати свій життєвий шлях і досягати поставлених цілей. Особливо чутливою до суспільних змін і відкритою до змін є молодь. Період юності пов'язаний з отриманням професійних знань, формуванням професійних умінь і навичок. Також він характеризується розвитком особистісної зрілості, усвідомленням себе як суб'єкта життєдіяльності, спробою реалізувати себе в різних сферах. Процес особистісного і професійного самовизначення є не простим, оскільки, з одного боку, існування у соціальному середовищі пред'являє вимоги до соціалізації особистості у суспільстві, а з іншого – самореалізація тісно пов'язана з унікальністю і неповторністю людини [14].

Аналіз вищої професійної освіти показав різноманіття методологічних і методичних підходів до можливої реалізації особистісно-професійного потенціалу у відповідність з освітньою парадигмою, орієнтованою на особистість і створення умов для розвитку її суб'єктності: гуманістична парадигма особистісно-орієнтованої освіти (К. Ясперс, 1991; В. С. Якиманська, 1996, 1999; О. Ю. Пряхнікова, Н. С. Пряхников, 1996, 1998; А. П. Валицкая, 1997; С. Н. Фурс, 1997; Р. М. Бреслава, Ю. В. Варданян, 1998; Носков, 1998; Н. С. Макоева, Д. В. Тиріков, Н. М. Швалева, 1998; Р. М. Борликов, 2002 та ін); індивідуально-орієнтована парадигма (Л. С. Виготський, 1978; Б. С. Братусь, 1990; Л. А. Петровська, 1990; А. Р. Асмолов, 1992, 1993, 1997; І. Н. Семенов, 1994, 1998; К. Роджерс, 1997; А. Маслоу, 1994, 1999; В. П. Зінченко, 1996, 2003); соціально-орієнтуюча і професійно-розвиваюча парадигма навчання (вища професійна освіта з позиції теорії управління) (Е. А. Яблокова, Н. В. Боровикова, 1998); вищу профе-

сійну освіту як "готовність фахівця включитися в певну діяльність" або як атрибут підготовки діяльній та розвиваючій спрямованості (Н. Д. Нікандров, 2001, 2003;); компетентнісний підхід (В. А. Зимова, 2003, 2006; А. В. Хуторський, 2003; А. Р. Бермус, 2005).

Однак, у існуючих підходах, на думку багатьох дослідників, що займаються проблемами вищої професійної освіти, сьогоденні тенденції його реалізації "затушовують" бачення особистісного розвитку як принципово багатоступінчастого процесу (А. Р. Асмолов, 1997; В. Е. Ключко, 1999, 2005; В. І. Слободчиков, 2000; В. П. Зінченко, 2002, 2003; В. А. Фокін, 2005), багато в чому зберігається інформаційний підхід до підготовки фахівців-професіоналів, де важливі завдання професіоналізації особистості або зовсім не ставляються, або вирішуються у крайній недостатньому обсязі (С. А. Міхєєв, Л. В. Тарабакіна, 1998), підходи і стратегії вищої професійної освіти мало співвідносяться не тільки з вже наявними науковими розробками, але, в першу чергу, і з змінами, що відбуваються у соціально-психологічного статусу освіти, перспективами європейської інтеграції, а також внутрішніми проблемами, обмеженнями і ризиками розвитку української дійсності (Р. В. Залевський, 1996; В. Е. Шукшинов, В. Ф. Взятішев, К. І. Романькова, 1996; А. А. Забирко, 1998; А. М. Корбут, 1998; А. А. Полонников, 1998; П. М. Новіков, В. М. Зуєв, 2000; Ю. П. Похолков, М. А. Соловйов, 2004; F. Kiersdam, S. Enemark, 1994; P. Eyerer, V. Hefer, S. Krause, 2000), зберігаються тенденції до вузькопрофесійного знання і орієнтація на вирішення стандартних завдань шаблонними методами, які виявляються незатребуваними у сучасній культурі (М. Теда, 1989; Н. А. Люрья, 1996; С. Н. Турченко, О. В. Ремез, 2002, 2006; Е. В. Водоп'янова, 2004). В якості основного протиріччя можна виділити той факт, що сучасна вища освіта, де соціокультурний та психологічний зміст професійної діяльності часто виявляється закритим для майбутнього